

8. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентіві України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. – Режим доступу: www.niss.gov.ua.

9. Симачев Ю., Кузык М., Иванов Д. Российские финансовые институты развития: верной дорогой? // Вопросы экономики. – 2012. – №7. – С. 4-30.

10. Чужиков В., Бояр А. Антикризисный бюджетный менеджмент в ЕС // Экономика Украины. – 2012. – №1. – С. 69-79.

11. Чухно А. Экономическое развитие Украины сквозь призму глобализационно-интеграционных процессов // Экономика Украины. – 2012. – №1. – С. 91-93.

Отримано 08.01.2013

УДК 330.101

О.А.ШЕКШУЄВ

Харківська національна академія міського господарства

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ РЕГІОНІВ

Досліджуються особливості та суперечності формування регіональної політики модернізації.

Исследуются особенности и противоречия формирования региональной политики модернизации.

The features and contradictions in regional policy of modernization.

Ключові слова: адміністративна реформа, інституціональна структура, місцеве самоврядування, модернізація, регіональна політика.

Соціально-економічна модернізація означає вирішення трьох взаємопов'язаних проблем: модернізацію державної економічної політики, модернізацію виробничо-технологічної бази економіки, модернізацію системи соціального захисту населення в широкому розумінні цього слова. Кінцевим якісним результатом має стати реальне зменшення розриву між Україною та країнами з розвинутою ринковою економікою, насамперед, скорочення відставання України за рівнем ВВП на душу населення та зростання індексу людського розвитку.

Зважаючи на зазначені фактори, Україна має велику потребу у формуванні чіткої політики соціально-економічного розвитку регіонів. Асиметрія регіонів країни, котру ми маємо на наш час, не має гідного, високого рівня, необхідна швидка та чітко поставлена політика модернізації того чи іншого регіону для досягнення балансу, котрий так потрібен нашій країні.

Питання про формування державної політики модернізації української економіки, зокрема соціально-економічного розвитку регіонів, є предметом дослідження П.Т. Бубенка, А.А. Гриценка, Б.М. Данилишина, Е.М. Лібанової, В.П. Решетило [1-5] та інших вітчизняних учених.

Аналіз сучасної соціально-політичної й економічної літератури, присвяченої вивченню цієї проблеми, свідчить про формування певних стратегічних ліній, що вимагають першочергового розгляду.

Метою даної статті є визначення сутності та головних напрямків формування державної політики соціально-економічної модернізації регіонів.

Майбутня економічна політика країни матиме два основні компоненти.

По-перше, зміст економічної політики в коротко- та середньостроковому плані визначатиметься необхідністю адекватно зреагувати на кризовий спадок (мова йде як про подолання фіскальних та інших дисбалансів, зумовлених кризою та антикризовою економічною політикою, так і реагування на нові проблеми кризового характеру, які можуть виникнути в наступні роки).

По-друге, в суто стратегічному плані держава повинна закласти сучасні (модернові) підвалини стабільного економічного розвитку в довгостроковій перспективі. Таке поєднання посткризового та стратегічного компонентів є досить непростим, особливо в тій частині, де мова йде про ресурсне забезпечення політики.

Найчастіше ці напрямки представлені реформуванням в області інституціональної організації держави (політична система, місцеве самоврядування, судова система), у його соціально-економічній сфері функціонування (фіскальна політика, монетарна політика, освіта, охорона здоров'я, комунальний сектор, енергетика, аграрний сектор) і в сфері зовнішньоекономічної політики та національної безпеки (дипломатична служба, європейська інтеграція, відносини з країнами СНД, політика стосовно нових регіональних лідерів (Китай, Індія, Бразилія)).

Зрозуміло, що стратегія досягнення визначених цілей, насамперед, припускає формування адекватних методологічних засад, що дозволяють не тільки всебічно інтерпретувати процес модернізації на теоретичному рівні, але й представити його на рівні реальних соціальних практик через розробку його конкретних механізмів реалізації.

Сьогодні нема жодної країни, в якій би не велися дискусії, а то й боротьба між центром, регіонами й місцевими громадами. Більше того, практика свідчить, що в тих країнах, де цей баланс у великому ступені досягнув людей, їх права й волі, захищені більше, держава володіє ефективним інструментарієм публічно-владного керування, яке базується насамперед на довірі до нього людей, а самі люди готові й здатні ефективно брати участь у розв'язку місцевих і державних завдань. Такі суспільства й держави ефективні.

Сьогодні в Україні склалася ситуація «вікна можливості» для реалі-

зації реформи місцевого самоврядування. За роки незалежності Української держави було закладено конституційно-правові, законодавчі, організаційні, матеріально-фінансові основи місцевого самоврядування як самостійної складової конституційного порядку України. Але правове регулювання й практика місцевого самоврядування не задовольняють сучасні потреби України й не відповідають Європейській хартії місцевого самоврядування. Невиконання ж положень хартії і, як наслідок, узятих на себе зобов'язань – істотна перешкода на шляху реалізації курсу на інтеграцію в європейське співтовариство, задекларованого Україною. Значна частина нормативно-правових новацій у цій сфері не відповідає пріоритетам реформи місцевого самоврядування й приводить до розбалансування системи керування на місцях.

Так, за останні два роки були прийняті більш двох десятків законів України, що істотно обмежують права органів місцевого самоврядування, що суперечать державному курсу на децентралізацію управління, а ще більше – зареєстровані у вигляді законопроектів і активно лобіюються окремими посадовими особами й народними депутатами. Починаючи з того, що обласні й районні ради більше не мають права затверджувати правила благоустрою на своїй території, і закінчуючи тим, що ці представницькі органи місцевого самоврядування втрачають права брати участь у формуванні пропозицій до програм і заходів, включаючи інвестиційні програми, які можуть реалізовуватися на кошти державного фонду регіонального розвитку. Показовий у цьому контексті законопроект, що передбачає затвердження урядом штатних розкладів міськвиконкомів. Тенденція до концентрації повноважень у міністерствах і відомствах на центральному рівні є головною перешкодою на шляху модернізації економіки держави.

При цьому більшість територіальних громад у сільських територіях не здатні виконувати власні повноваження. Дотаційність 5419 місцевих бюджетів становить понад 70%, 483 територіальні громади на 90% утримуються за рахунок коштів державного бюджету. Більшість громад з населенням до 500 людей не мають бюджетних установ, що надають послуги населенню [6, с. 8]. Відповідно – послуги недоступні або неякісні. Глибшається криза муніципальної інфраструктури, виникають погрози техногенних катастроф на тепломережах і каналізації. У системі усе чіткіше прослідковується: неефективне керування й нецільове використання засобів, майна й інших місцевих ресурсів; відсутність нормативів публічних послуг і методології визначення їх вартості.

В Україні є гострою проблема великої диспропорції адміністративно-територіальних одиниць, кількості населення і соціально-економічного потенціалу. У нас дотепер немає базового закону про

принципи адміністративно-територіального устрою. Діє Положення Верховної Ради УРСР від 1981 р. «Про порядок розв'язку питань адміністративно-територіального устрою», яке багато в чому суперечить діючому Основному Закону України. Система адміністративно-територіального устрою базується за поселенською мережею. Відповідно, категорії поселень визначаються на основі кількості населення, рівня урбанізації, характеру економічної діяльності й т. д. Немає єдиних стандартів для визначення базової одиниці адміністративно-територіального обладнання – громади.

Містобудування ґрунтується на радянській експлуатаційно-споживчій моделі, отриманій в спадщину від радянської індустріальної епохи, яка день у день морально й технологічно застаріває. Розвиток міст і поселень був підпорядкований принципу виробничої доцільності, а сама територіальна громада розглядалася з погляду обслуговування економічних об'єктів.

Новітня економіка, до якої ми прагнемо, ґрунтується на зайнятості населення з досить високим рівнем доходів, що дозволяє здійснювати якісне відтворення населення (робочої сили); професійній різноманітності, найбільш адекватній запитам та інтересам жителів; сучасній планувальній організації міста та сприятливій екологічній ситуації. Тому одним з важливих факторів, який може суттєво вплинути на процеси модернізації економіки міст, як і країни в цілому, стає якість міського середовища.

На сьогодні практика показує, що структурні реформи (медицини, адміністративна й т. п.) не зв'язані між собою в часі й просторі. У підсумку ми постійно зустрічаємося як з неефективністю, так і з неприйняттям людьми цих реформ. По суті, тільки реформа місцевого самоврядування на низовому рівні може розв'язати питання прив'язки інших соціально-економічних реформ до конкретної громади й конкретної людини.

Таким чином, зміни в сфері місцевого самоврядування зазнали поразки через відсутність чіткої однозначної політичної волі вищого політичного керівництва, несистемність рішень, непрозорість й недостатність постійного діалогу з проблемних питань. Але міжнародний досвід свідчить, що у всіх країнах, в яких успішно відбулася децентралізація, реформа місцевого самоврядування була результатом кропіткого пошуку компромісів і відвертого, публічного діалогу влади, територіальних громад і громадянського суспільства.

Українська держава сьогодні функціонує в антикризовому режимі. Друга хвиля кризи ставить перед економікою України нові виклики, про це відверто заявляє зараз уряд. Не переборені основні проблеми в сфері фіскальної політики, дерегуляції економічних відносин, адміністративна

реформа проходить украй складно, не вирішені проблеми бідності й безробіття, не відновлені повною мірою комунікативні зв'язки між владою й громадянами. Усі ці фактори змушують серйозно, прагматично й виважено підходити до питання реформ, у тому числі місцевого самоврядування.

Крім іншого, концептуальний підхід до реформи місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні базується на врахуванні таких факторів, як ризики виникнення конфлікту компетенцій між органами місцевого самоврядування й місцевими державними адміністраціями, збільшення навантаження на судову систему в частині врегулювання конфліктів компетенцій; історія адміністративно-територіальних одиниць за тривалий період, стійкість виконання адміністративних функцій містами, природничо-історичної основи адміністративного районування; вивчення мереж відомчого розподілу країни (військових оперативних керувань, залізниць, округів по керуванню енергогосподарством, планів створення госпітальних округів і т.п., сукупність яких відбиває реальний господарський, транспортний і соціальний розподіл території); виявлення етнонаціональних балансів інтересів і т. п.

Усвідомлюючи можливі ризики, що супроводжують процес уведення реформи місцевого самоврядування, враховуючи комплекс зовнішніх і внутрішніх викликів, в Україні доцільна «м'яка модель» проведення реформи місцевого самоврядування, що визначає пріоритети реформи таким чином, щоб створити можливість уведення поступового, поетапного, зваженого, прозорого й відкритого алгоритму реформи в частині строків її реалізації, а також по суті заходів.

Модернізація регіональної політики держави повинна відбуватися як системна трансформація. Некомплексний характер реформи місцевого самоврядування, вибірковість заходів, відсутність волі й імітація не тільки будуть знижувати ефективність самого місцевого самоврядування, але й «доб'ють» його як суспільний інститут.

Таким чином, головними висновками є такі:

1. Необхідною передумовою суспільно-політичних та економічних зрушень має стати модернізація системи державного управління.
2. Соціально-економічна модернізація означає вирішення ключової проблеми – модернізації державної економічної політики.
3. Регіональна політика держави повинна враховувати як загальнодержавні вектори розвитку, так і специфіку окремих регіонів.
4. Найпринциповішою проблемою формування державної політики соціально-економічної модернізації регіонів є поетапне реформування систем місцевого управління і самоврядування.

1. Бубенко П.Т. Інституційна динаміка просторової організації економічного розвитку / П.Т. Бубенко. – Харків: ХНАМГ, 2008. – 295 с.
2. Гриценко А. А. Методологічні основи модернізації України / А. А. Гриценко // Економіка України. – 2011. – № 2. – С. 4-12.
3. Данилишин Б. Новітні виміри сучасної практики соціально-економічних перетворень у державі / Б. Данилишин // Економіка України. – 2010. – № 8. – С. 40-50.
4. Лібанова Е. М. Соціальні проблеми модернізації української економіки / Е. М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. – 2012. – № 1 (17). – С. 5-22.
5. Решетило В.П. Синергия становления и развития региональных экономических систем: монография / В.П. Решетило; Харк. нац. акад. город. хоз-ва – Х.: ХНАМГ, 2009. – 218 с.
6. Ставнийчук М. Реформа, с которой Украина опаздывает на 20 лет / М. Ставнийчук // Зеркало недели. – 2012. – № 44. – С. 8.

Отримано 14.02.2013

УДК 332.025.12

Г.І.РИБАК

Харківська національна академія міського господарства

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Проаналізовано вплив інституціонального розвитку на якість життя населення регіонів, запропоновано напрями поліпшення інституційного розвитку регіонів з метою підвищення ряду показників якості життя населення.

Проанализировано влияние институционального развития на качество жизни населения, предложены направления улучшения институционального развития регионов с целью повышения ряда показателей качества жизни населения.

The impact of institutional development on the quality of life was analyzed, and the directions to improve the institutional development of the regions, in order to increase the indicators of quality of life was suggested.

Ключові слова: інститут, інституціональна модернізація, інноваційний розвиток, якість життя.

Дослідження якості життя населення регіонів України показує існування ряду негативних явищ і процесів: значна диференціація населення за рівнем життя, не задовільний стан здоров'я громадян, особливо працездатного віку, в тому числі за рахунок погіршення екологічного становища в країні, диспропорції у віковій структурі, негативні тенденції у сфері освіти і науки, низький рівень доходів населення, недостатність об'єму і структури фінансування галузей соціальної сфери. Ігнорування загальноосвітньої тенденції соціалізації факторів економічного розвитку є основною причиною низьких темпів розвитку економіки, що знаходить відображення у параметрах якості життя населення. Основою формування соціальної економічної політики мають слугувати інститу-